

ตำนานวัดเขาอ้อ : แนวทางการใช้มรดกวัฒนธรรมในการพัฒนา
The legend of Kao Aao Monastery : The Usage of
Cultural Heritage Usage for Development

ยอดดนัย สุขเกษม / Yoddanai Sukkasam^๑

Received: Feb 29, 2020 Revised: Sep 9, 2020 Accepted: Sep 6, 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมตำนานวัดเขาอ้อตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและศึกษาการรับรู้ การให้คุณค่า รวมถึงแนวทางการนำมรดกวัฒนธรรมตำนานวัดเขาอ้อมาใช้ประโยชน์ของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวน ๒๓ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การศึกษาวิพากษ์ข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่าตำนานวัดเขาอ้อ จากการศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ พบเพียงเรื่องราวการบูรณะและฟื้นฟูวัดเขาอ้อปรากฏอยู่ในเอกสารหนังสือสารตราของเจ้าพระยามหานครศรีธรรมราช มีไปถึงพระยาแก้วโกรพพิชัยฯ เจ้าเมืองพัทลุงเขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๒๘๔ หลังจากนั้นช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ปรากฏตำนานมุขปาฐะในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องวัดเขาอ้อ คือ ตำนานสมเด็จพระเจ้าจอมทองกับสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ ตำนานพระพุทธรูปเจ้าฟ้าอิม – เจ้าฟ้าดอกมะเตี๋ย และตำนานพ่อท่านนอโม ถัดมาในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๐ – ๒๕๓๐ ตำนานวัดเขาอ้อมีพัฒนาการเรื่องราว เริ่มปรากฏคำว่า “สำนักวัดเขาอ้อ” และ “สำนักเขาอ้อ”

^๑ นักโบราณคดีปฏิบัติการ กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ ๗ เชียงใหม่ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

เป็นสัญลักษณ์เพื่อชูความโดดเด่นของวัดเขาอ้อ หลังจากนั้นในช่วง พ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๕๐ ดำเนินงานวัดเขาอ้อพัฒนาเป็นรูปแบบกึ่งวิชาการและ วิชาการ เริ่มมีการเชื่อมโยงตำนานวัดเขาอ้อกับพราหมณ์ที่เดินทางมาจาก ประเทศอินเดีย และปรากฏคำว่า “ตักศิลาทางไสยศาสตร์” และ “สรรพยา บรรพต” ถูกนำมาใช้ขยายความคำว่า “สำนัก” อย่างแพร่หลาย ส่งผลให้ตำนาน วัดเขาอ้อเป็นมรดกวัฒนธรรมที่มีพลังต่อการพัฒนาแหล่งมรดกวัฒนธรรม ท้องถิ่นให้มีความเจริญรุ่งเรืองในปัจจุบัน การศึกษามุมมองการให้คุณค่ามรดก วัฒนธรรมตำนาน วัดเขาอ้อของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พบว่าให้คุณค่า ด้านการแสดงถึงอัตลักษณ์ และด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นหลัก ซึ่งนำมาสู่ แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์มรดกวัฒนธรรมตำนานวัดเขาอ้อ ที่ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียทุกกลุ่มยังคงเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ๒ ด้าน คือ ๑) ควรใช้ตำนาน วัดเขาอ้อเพื่อการส่งเสริมอัตลักษณ์ และ ๒) ควรใช้ตำนานวัดเขาอ้อเพื่อการ พัฒนาสังคมและวัฒนธรรม ต่อไป

คำสำคัญ : ตำนานวัดเขาอ้อ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การใช้มรดกวัฒนธรรม

Abstract

This research is a qualitative research. The purposes of this study were: to study of Khao Aao monastery cultural heritage development from the past to the present, to study the value of acknowledgement and appreciation, and also the process of bringing the legend of Khao Aao monastery to the stakeholders in a beneficial way. There were 23 key informants and the research tools are the critical pedagogical studies from literature, the in-depth interviews, and the participant observations. The results revealed that the sources of historical studies were appeared on the story of Khao Aao monastery restoration in the official document from Chao Praya Nakorn Sri Thammarat to Praya

Kaew Koroppichai (the ruler of Muang Phatthalung) that was written in 1741 B.C. Until in the 19th century, it appeared in local oral literature that related to the Khao Aao monastery in the following instances: 1) the legend of Somdej Chao Chom Tong and Somdej Chao Pakoa 2) the legend of Buddha statue of Chao Fha Im- Chao Fha Dok Mha Duea and 3) the legend of Pho Than Noh Mho. In 1957-1987s, the legend of Khao Aao monastery developed into its individual story. There are the keywords “Sum Nhak Wat Kao Aao” and “Sum Nhak Kao Aao” which is Khao Aao monastery’s outstanding symbolic. In between 1987-2007s, the Khao Aao legend became more sophisticated, because it had been connected with legends of Brahmans from India, and also the appearance of words as; “Tak Sila Thang Siyasatra” and “Sappaya Bunn Phot”, widely used to enlarge on the meaning of “Sum Nhak”. The legend of Khao Aao monastery turned into the prominent cultural heritage that pushes the local cultural heritage management forward in the present days. The perspective study of Khao Aao monastery cultural heritage values for the stakeholder. It indicated the identity, social and culture values. These results lead to the theory, that the utilization of the Khao Aao monastery legend of cultural heritage which all stakeholders could be beneficial in the similar topics as follow; 1) the need to use the Khao Aao monastery legend for promoting their identity and 2) the need to use the legend for developing social and culture issues of the locals for the future

Keywords : Legend of Khao Aao monastery, Stakeholder, Cultural Heritage Usage

บทนำ

ตำนานวัดเขาอ้อ เป็นเรื่องราวที่มีอยู่ทั้งในรูปแบบมุขปาฐะของผู้คนในท้องถิ่น และอีกส่วนหนึ่งถูกรื้อฟื้นผ่านกระบวนการสร้าง (Constitute) เอกลักษณ์ (Identity) และความหมาย (Significance) หลายช่วงระยะเวลาเพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์และอัตลักษณ์ให้กับวัดเขาอ้อ อำเภอชนบท จังหวัดพัทลุง พื้นที่สำคัญในฐานะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นแหล่งศึกษาถ่ายทอดความรู้ในด้านไสยศาสตร์และเวทศาสตร์ทำให้ได้รับสมญานามว่า “ตักสิลาทางไสยศาสตร์ของภาคใต้” (ชัยวุฒิ พิชะกุล, ๒๕๓๙) ทำให้ในปัจจุบันยุคที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกำลังได้รับความนิยม มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาใช้ตำนานวัดเขาอ้อในการประชาสัมพันธ์และให้ความหมายแก่แหล่งมรดกวัฒนธรรมส่งผลให้ผู้ศรัทธาและเลื่อมใสในไสยศาสตร์จากต่างถิ่นทั่วสารทิศเดินทางมาเพื่อแสวงหาวัตถุมงคลและผ่านพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อไม่ขาดสาย

จากปรากฏการณ์ในข้างต้นที่เกิดขึ้นกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของวัดเขาอ้อมาตลอดระยะเวลาหลายทศวรรษ ขณะที่องค์ความรู้ดั้งเดิมของวัดเขาอ้อกำลังลดความสำคัญลงเพราะถูกมองว่าเป็นศาสตร์โบราณที่เป็นตกเป็นเพียงทางเลือกที่เหลือเพียงผู้สืบทอดรุ่นสุดท้าย แต่ในทางกลับกันความเป็นตัวตนหรือ อัตลักษณ์เขาอ้อ กลับถูกสร้างขึ้นผ่านสิ่งที่เรียกว่า “ตำนาน” ซึ่งได้ถูกฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ เพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับวัดเขาอ้อในลักษณะ ตราสัญลักษณ์ (Brand) ของ “สำนัก” ที่เป็น “ตักสิลาทางไสยศาสตร์ของภาคใต้” ส่งผลให้วัดเขาอ้อเป็นที่รู้จักและได้รับความน่าเชื่อถือในสังคมกว้างจนสามารถสร้างรายได้มหาศาลเข้าสู่วัดเขาอ้อและจังหวัดพัทลุง การเกิดขึ้นของตำนานวัดเขาอ้อชุดต่าง ๆ และถูกผลิตซ้ำเพื่อเผยแพร่ตลอดระยะเวลานานหลายทศวรรษโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายของการใช้ประโยชน์จากตำนานต่างกรรมต่างวาระ ทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

โดยมุ่งหวังว่าในท้ายที่สุดการนำปรากฏการณ์ดังกล่าวมาวิเคราะห์จะแสดงให้เห็นถึงมุมมองต่อการให้คุณค่า และแนวทางการใช้ประโยชน์จากมรดกวัฒนธรรมตำนานวัดเขาอ้อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ อันจะนำมาสู่การเสนอแนวทางการใช้มรดกวัฒนธรรมประเภทตำนานอย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างยั่งยืนต่อแหล่งมรดกวัฒนธรรมวัดเขาอ้อและจังหวัดพัทลุงต่อไปในอนาคต

ประเด็นคำถามของงานวิจัย

๑. พัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมตำนานวัดเขาอ้อตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร
๒. การรับรู้ การให้คุณค่า และแนวทางการนำมรดกวัฒนธรรมตำนานวัดเขาอ้อไปใช้ประโยชน์ในมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในปัจจุบันเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจพัฒนาการของมรดกวัฒนธรรมตำนานวัดเขาอ้อตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
๒. เพื่อศึกษาการรับรู้ การให้คุณค่า และแนวทางการนำมรดกวัฒนธรรมตำนานวัดเขาอ้อมาใช้ประโยชน์ในฐานะส่วนหนึ่งของการจัดการมรดกวัฒนธรรม โดยผ่านมุมมองของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในปัจจุบัน

กรอบแนวคิดและทฤษฎี

การวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้แนวคิด ทฤษฎี เพื่อประกอบการศึกษาทำความเข้าใจปรากฏการณ์ในพื้นที่แหล่ง อันจะนำมาสู่การวิเคราะห์และตีความถึงข้อสมมุติฐานที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุดเกี่ยวกับกระบวนการสร้างการดำรงอยู่ของตำนาน และแนวทางการใช้ประโยชน์จากมรดกวัฒนธรรมตำนานวัดเขาอ้อ ดังนี้

แนวคิดคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม (Value of Heritage)

การประเมินความสำคัญเชิงคุณค่าและความหมายของมรดกทางวัฒนธรรมจะทำให้สามารถวางแผนในการบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรมได้อย่างมีเป้าหมายและประสิทธิภาพ ซึ่ง วิลเลียม ดี โลปป์ ได้เสนอแนวทางกำหนดคุณค่าและความหมายของมรดกทางวัฒนธรรม ไว้ ๔ ประการ (Lipe, 1984) ดังนี้

- คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Value) มองมรดกวัฒนธรรมในฐานะตัวแทนของสิ่งที่เป็นามธรรม สัญลักษณ์ ความหมาย หรือเรื่องราวบางประการ

- คุณค่าเชิงข้อมูลวิชาการ (Informative Value) มองมรดกวัฒนธรรมในฐานะทรัพยากรหรือแหล่งของการศึกษาวิจัย ซึ่งมีทั้งในด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถาปัตยกรรม เป็นต้น

- คุณค่าเชิงสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Value) มองมรดกวัฒนธรรมในฐานะสิ่งที่เป็นความงาม ซึ่งสะท้อนผ่านลักษณะทางกายภาพ การรับรู้ในเชิงสุนทรียศาสตร์ยังสามารถสร้างแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ต่าง ๆ ได้อีกด้วย

- คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ (Economic Value) มองมรดกวัฒนธรรมในฐานะของทรัพยากรที่สามารถนำมาต่อยอดหรือใช้ประโยชน์ เพื่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจได้

แนวคิดเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder)

แนวคิดเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่มีบทบาทต่อการศึกษามรดกทางวัฒนธรรม ซึ่ง ปีเตอร์ ฮอร์วาร์ด ได้ทำการศึกษาและจำแนกประเภทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกเป็น ๖ กลุ่ม ดังนี้ (Howard, 2003)

- กลุ่มเจ้าของ (Owners) หมายถึง บุคคลผู้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น ๆ หรือเป็นผู้ที่ได้รับมรดกวัฒนธรรมนั้น ๆ สืบทอดกัน

- กลุ่มคนใน (Insiders) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลท้องถิ่นที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ที่มีมรดกวัฒนธรรมนั้น ๆ อยู่ นอกจากนี้ยังรวมถึงบุคคลที่วิถีชีวิตมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับมรดก

- กลุ่มคนนอก (Outsiders) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นนักท่องเที่ยว นักเรียน นักศึกษา นักวิชาการ รวมถึงบุคคลผู้ที่ให้ความสนใจ
- กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ (Government) หมายถึง เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานหรือองค์กรของรัฐบาล ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ ดูแล และใช้งานมรดกวัฒนธรรม
- กลุ่มนักวิชาการและสถาบันการศึกษา (Academics) หมายถึง บุคคล ผู้ศึกษาวิจัยและมีผลงานเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมหรือแหล่งมรดกวัฒนธรรมนั้น ๆ รวมถึงสถาบันทางการศึกษาที่มีความเกี่ยวข้อง
- กลุ่มสื่อ (Media) หมายถึง บุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กร ทำหน้าที่กระจายข้อมูลหรือข่าวสารระหว่างบุคคลหรือแหล่งหนึ่งไปยังมวลชนหรือสังคมในวงกว้าง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ตำนานวัดเขาอ้อ การใช้มรดกวัฒนธรรมกับการพัฒนา” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งเน้นการศึกษาและวิเคราะห์พัฒนาการ การรับรู้ การให้คุณค่า และแนวทางการใช้ประโยชน์มรดกวัฒนธรรมตำนานวัดเขาอ้อ ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งมีรายละเอียดดำเนินการวิจัย ดังนี้

กลุ่มข้อมูลประเภทเอกสาร

- เอกสารข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) หรือ หลักฐานเอกสารชั้นต้น หมายถึง เอกสารที่มีการเขียนและบันทึกข้อมูลในช่วงระยะเวลาร่วมสมัยหรือช่วงระยะเวลาใกล้เคียงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
- เอกสารข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) หรือ หลักฐานเอกสารชั้นรอง หมายถึง เอกสารที่เขียนขึ้นในช่วงระยะเวลาห่างไกลกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหรือมีการเขียนเล่าย้อนถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต

กลุ่มข้อมูลประเภทบุคคล (ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ๖ กลุ่ม ประกอบด้วย ๑. กลุ่มผู้สืบทอดมรดกวัฒนธรรม (Owners) จำนวน ๔ คน ๒. กลุ่มบุคคลใน (Insiders) จำนวน ๔ คน ๓. กลุ่มบุคคลภายนอก (Outsiders) จำนวน ๓ คน ๔. กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ (Government) จำนวน ๗ คน ๕. กลุ่มนักวิชาการและสถาบันการศึกษา (Academics) จำนวน ๔ คน ๖. กลุ่มสื่อ (Media) จำนวน ๑ คน รวมทั้งสิ้น ๒๓ คน

เครื่องมือ

- การวิพากษ์ข้อมูลเอกสาร แบ่งเป็น ๒ ลำดับได้ ดังนี้ ๑. การตรวจสอบวิเคราะห้ภายนอก (External Criticism) หมายถึง การวิเคราะห้ลักษณะทั่วไปที่ปรากฏอยู่ในตัวหลักฐานเอกสาร ๒. การตรวจสอบวิเคราะห้ภายใน (Internal Criticism) หมายถึง การวิเคราะห้ที่ความหลักฐานเอกสารในเชิงลึก

- การเก็บข้อมูลภาคสนาม ประกอบด้วยเครื่องมือ ดังนี้ ๑. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ๒. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และ ๓. การสังเกตการณ์ แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจาก ๑. การศึกษาหลักฐานเอกสาร ๒. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ๓. การสัมภาษณ์เชิงลึก และ ๔. การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมมาตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้องของข้อมูล โดยวิเคราะห์ข้อมูลตาม โจทย์วัตถุประสงค์และแนวคิดทฤษฎีในการศึกษา หาความสัมพันธ์เชื่อมโยงตามลำดับเวลาด้วยวิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis Method) ซึ่งนำข้อมูลที่ได้จากเอกสารและการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์และแยกผลการวิเคราะห์ออกตามประเด็นเนื้อหาที่ตั้งไว้

ผลการศึกษาวิจัย

ตำนานวัดเขาอ้อ : จากหลักฐานเอกสารและคำบอกเล่า

หลักฐานเอกสารก่อน พ.ศ. ๒๔๐๐

หนังสือสารตราของเจ้าพระยานครศรีธรรมราช มีไปถึงพระยาแก้ว โกรพพิชัยบดินทรสุรินทรเดชอภัยพิริยะพาหะ เจ้าเมืองพัทลุง เขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๒๘๔ ตรงกับสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศแห่งกรุงศรีอยุธยา เอกสารฉบับนี้ได้กล่าวถึงการบูรณะวัดอุสสถานภายในวัดเขาอ้อ สรุปรายละเอียด เนื้อความได้ดังนี้ วัดเขาอ้อสร้างมาก่อน พ.ศ. ๒๒๘๔ ระยะเวลาคงเป็นเพียงสำนักสงฆ์ยังไม่ได้รับการพระราชทานวิสุงคามสีมา (ยังไม่มีอุโบสถ - ผู้วิจัย) ต่อมาวัดเขาอ้อรกร้างสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ชำรุดทรุดโทรม จนกระทั่งพระมหา อินทราชจากเมืองปัตตานีได้มาบูรณะวัดขึ้นใหม่ มีการบูรณะพระพุทธรูปในถ้ำ ๑๐ องค์ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา มีการสร้างอุโบสถ มณฑปพระพุทธรูปา พระพุทธไสยาสน์ เจดีย์ และได้รับพระราชทานพระพุทธรูป ๒ องค์ พร้อมด้วยพื้นที่กัลปนาและข้าพระโยมสงฆ์จากพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา ทำให้วัดเขาอ้อสมัยนี้รุ่งเรืองมาก แต่ก็อยู่ได้ไม่นานวัดเขาอ้อก็เสื่อมลงเนื่องจากพระมหาอินทราชเดินทางออกไปจากวัด ชาวบ้านจึงรวมกันไปนมัสตราพระมหาคง จากวัดพนางตุง แขวงเมืองนครศรีธรรมราชมาเป็นเจ้าอาวาสวัดเขาอ้อแทน (สารุปลณ์ ฤทธิ์ชู และคณะ, ๒๕๕๑)

มุขปาฐะและคำบอกเล่าที่มีมาก่อน พ.ศ. ๒๕๐๐

ตำนานสมเด็จพระเจ้าจอมทองกับสมเด็จพระเจ้าพะโคะ เป็นตำนานที่บอกเล่ากันในท้องถิ่นมาอย่างยาวนาน มีรายละเอียดโดยสรุป ดังนี้ ในช่วงสมัยอยุธยา สมเด็จพระเจ้าจอมทอง (อดีตเจ้าอาวาสวัดเขาอ้อ) กับสมเด็จพระเจ้าพะโคะ (หลวงพ่อดวง) เป็นสหธรรมิกกัน เมื่อครั้งที่สมเด็จพระเจ้าพะโคะได้สร้างพระศรีรัตนมหาธาตุที่ วัดพะโคะเสร็จแล้วได้จัดงานฉลองยิ่งใหญ่ ในสมัยนั้นสมเด็จพระเจ้าจอมทองได้นำชาวบ้านเขาอ้อไปร่วมงานโดยทางเรือ ได้แสดงอภินิหารเล่นเรือใบจากทะเลสาบสงขลาขึ้นไปบนบกจนถึงเขาพะโคะ เมื่อถึงวัดสมเด็จพระเจ้าพะโคะได้ให้ศิษย์นำข้าวเหนียวกวน ปั้นเป็นก้อนยาว ๒ ศอก นำไปถวายสมเด็จพระเจ้าจอมทอง

ท่านสั่งให้ตัดแบ่งเพื่อถวายพระภิกษุ แต่ไม่มีใครสามารถตัดได้ สมเด็จพระเจ้าจอมทองจึงใช้มือลูบข้าวเหนียวกวนเพื่อแก้แค้นแล้วให้ศิษย์ตัดแบ่งอย่างข้าวเหนียวธรรมดา ต่อมาสมเด็จพระเจ้าจอมทองได้ให้ศิษย์นำแตงโม ๗ ลูกไปถวายสมเด็จพระเจ้าพะโคะ พอถึงเวลาฉันภัตตาหารปรากฏว่าไม่มีใครสามารถผ่าแตงโมได้ ท่านจึงทราบว่าเป็นโดนลงวิชาจากสหาย ท่านจึงรับเอาแตงโมมาแล้วใช้มือผ่าแตงโมออกเป็นชิ้น ๆ อย่างแตงโมธรรมดา นำไปถวายพระภิกษุ (ชุม ไชยคีรี, ๒๕๑๑)

ตำนานพระพุทธรูปเจ้าฟ้าอ๋ม - เจ้าฟ้าดอกมะเตื่อ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปสำคัญประจำวัดเขาอ้อ มีเรื่องราวแบบขปาฐะในท้องถิ่นเล่าต่อกันมาว่า พระพุทธรูป ๒ องค์นี้สร้างโดยพระเจ้าแผ่นดินกรุงธนบุรี เพื่อเป็นรูปฉลองพระองค์ของเจ้าฟ้าอ๋ม เจ้าฟ้าดอกมะเตื่อ แล้วนำพระพุทธรูปทั้ง ๒ พระองค์ไปลอยแพ และได้ทรงตั้งพระทัยอธิษฐานว่า ถ้าดวงวิญญาณของเจ้าฟ้าทั้ง ๒ พระองค์จะสถิตอยู่ ณ ที่ใดขอให้พระพุทธรูปทั้ง ๒ ลอยไป ณ ที่นั้น โดยมีพระเจ้าอ้อหินคอยคุ้มครองไม่ให้พระพุทธรูปได้รับอันตราย แพนนั้นได้ลอยไปจมลงในคลองปากประบริเวณบางคดเคียน ต่อมาชาวบ้านไปหาปลาได้พบพระพุทธรูปจมน้ำอยู่ แต่ทำอะไรก็ไม่สามารถนำพระพุทธรูปขึ้นมาบนฝั่งได้ เมื่อเรื่องทราบถึงพ่อท่านทองหุยาน เจ้าอาวาสวัดเขาอ้อ ท่านได้ปลุกเสกด้วยสายสิญจน์ด้วยวิทยาคม แล้วนำด้ายไปคล้องพระพุทธรูป นำขึ้นมาประดิษฐานไว้ที่วัดเขาอ้อจนถึงปัจจุบันนี้ (ชัยวุฒิ พิชะกุล, ๒๕๓๐)

ตำนานพ่อท่านนอโม เป็นตำนานที่มีการบอกเล่าของประชาชนในท้องถิ่น กล่าวว่า วัดเขาอ้อ ถูกสร้างขึ้นจากพระภิกษุรูปหนึ่ง ชาวบ้านเรียกว่าพ่อท่านนอโม ซึ่งเป็นพระภิกษุเดินทางมาจากวัดถ้ำเขาปู่ บางตำนานว่ามาจากวัดบ้านสวน เข้าไปจำพรรษาที่ถ้ำเขาอ้อหรือถ้ำฉัตรทันต์และสร้างวัดขึ้นใกล้กับเขาอ้อให้ชื่อว่า วัดศิริฉัตรทันต์บรรพต แต่ชาวบ้านทั่วไปนิยมเรียกว่า วัดเขาอ้อตามชื่อภูเขาที่ตั้งวัด หลังจากนั้นพ่อท่านนอโมได้มอบหมายให้พ่อท่านหุยานหรือพระอาจารย์ทองหุยานเป็นเจ้าอาวาส (ชัยวุฒิ พิชะกุล, ๒๕๓๐)

หลักฐานเอกสารช่วง พ.ศ. ๒๕๐๐ – ๒๕๓๐

หนังสือ “สร้างพระเครื่องแจกพรีทั่วประเทศ” เรียบเรียงโดย ชุม ไชยคีรี เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๑ – ๒๕๑๒ ได้นำเสนอตำนานวัดเขาอ้อ โดยลำดับความเป็นมาของพระอาจารย์สำนักวัดเขาอ้อพัทลุง มีลักษณะเป็นการเรียบเรียงประวัติศาสตร์ โดยอาศัยเค้าโครงเรื่องราวจากท้องถิ่นสำคัญ ๒ เรื่อง คือ ๑. ตำนานนางเลือดขาว วีรสตรีของภาคใต้ ผู้ก่อตั้งเมืองพัทลุงสมัยศรีวิชัย ซึ่งได้มาฝากตัวเป็นศิษย์พระอาจารย์ทอง วัดเขาอ้อ เมื่อปี พ.ศ. ๑๔๘๒ หลังจากนั้นก็ได้นำวิชาความรู้ไปใช้ในการทำนุบำรุงศาสนาและปกครองบ้านเมือง ๒. ตำนานสมเด็จพระเจ้าจอมทอง กล่าวถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๑๗๑ ระหว่างสมเด็จพระเจ้าจอมทอง วัดเขาอ้อ และสมเด็จพระเจ้าพะโคะ วัตรราชประดิษฐฐาน ซึ่งเป็นสหธรรมิกกัน ต่อมาทั้งสององค์ได้แสดงฤทธิ์อิทธิฤทธิ์ทดสอบแข่งขันทัน ปรากฏว่าทั้งสององค์ต่างมีฤทธิ์เสมอกัน เป็นที่อัศจรรย์และนับถือของบุคคลทั่วไป และยังกล่าวถึงลำดับพระอาจารย์วัดเขาอ้อ องค์สำคัญ ๑๐ ท่าน รวมถึงวิชาไสยศาสตร์หลัก ๆ ที่เป็นคุณวิเศษประจำพระอาจารย์ทุกองค์ เช่น เสกน้ำมันงาตีบให้แข็ง พิธีอาบว่านแชยา พิธีหุงข้าวเหนียวดำ และวิชาความรู้ทางยารักษาโรค รักษาคนเป็นบ้า เป็นต้น (ชุม ไชยคีรี, ๒๕๑๑)

บทความเรื่อง “สำนักเขาอ้อ จังหวัดพัทลุง” เรียบเรียงโดย นิพัฒน์ ธรรมรักษ์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ตีพิมพ์เผยแพร่ในนิตยสารลานโพธิ์ ตั้งแต่ฉบับที่ ๘๙ - ฉบับที่ ๙๑ มีรายละเอียดโดยสรุปดังนี้ วัดเขาอ้อเป็นสำนักสอนวิชาไสยศาสตร์และแพทย์แผนโบราณมาตั้งแต่สมัยศรีวิชัย (พ.ศ. ๑๖๕๑) ให้แก่เจ้าเมื่อนักรบ รวบถึงชาวบ้านทั่วไป เดิมชื่อว่า “สำนักเขาเอาะ” ต่อมาเปลี่ยนเป็นชื่อ “วัดเขาอ้อ” พระอาจารย์เจ้าสำนักตั้งแต่รูปแรกล้วนมีนามว่าทอง จนกระทั่งองค์สุดท้ายคือ พระครูสังฆวิจารย์ฉันทันต์บรรพต หรือที่ชาวบ้านเรียกท่านว่า “อาจารย์ทอง” “อาจารย์เฒ่า” หรือ “พ่อท่านวัดเขาอ้อ”

หลักฐานเอกสารช่วงหลัง พ.ศ. ๒๕๓๐

หนังสือเรื่อง “เขาอ้อ ตักสิลาทางไสยเวทย์” เรียบเรียงโดย เวทย์ วรวิทย์ และจัดพิมพ์เผยแพร่เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้นำเสนอเรื่องราวกล่าวถึง

ประวัติศาสตร์หรือกำเนิดของสำนักเขาอ้อในฐานะตักศิลาทางไสยเวทย์ของภาคใต้ โดยกล่าวถึงการจาริกของคณะพราหมณ์เผ่าตราวิเดียน จากอินเดียมาทางตะวันออกโดยแบ่งเป็น ๒ สาย สายที่ ๑ เดินทางมาขึ้นฝั่งและตั้งชุมชนที่รัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย และสายที่ ๒ เดินทางมาขึ้นฝั่งที่อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา พราหมณ์ทั้ง ๒ กลุ่มได้แผ่ขยายอิทธิพลไปทั่วดินแดนแหลมมลายู ในเวลาต่อมา โดยมีบทบาทในเมืองศูนย์กลางอำนาจขนาดใหญ่ เช่น ลังกาสูกะและนครศรีธรรมราช ต่อมาพราหมณ์กลุ่มหนึ่งได้มาตั้งสำนัก ณ บริเวณเขาอ้อ เพื่อเป็นสถานที่วิทยาการให้แก่ลูกหลานของพราหมณ์และลูกหลานกษัตริย์สอนวิชาการปกครองตามตำราธรรมศาสตร์ ตำราพิชัยสงคราม ตลอดจนถึงไสยเวทย์และการแพทย์ เป็นต้น ต่อมาเมื่อพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทในพื้นที่ภาคใต้พราหมณ์รุ่นสุดท้ายจึงได้ไปนิมนต์พระอาจารย์ทอง จากวัดน้ำเลี้ยวมาเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก เพื่อสืบทอดวิชาและรักษาสถานที่สำคัญดังกล่าวเอาไว้ (เวทย์ วรวิทย์, ๒๕๓๒)

หนังสือเรื่อง “จอมวิद्याยุทธ์พุทธาคมเขาอ้อ เส้าหลินแห่งเมืองพัทลุง” เรียบเรียงโดย รัน นิรนาม จัดพิมพ์ออกเผยแพร่ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้นำเสนอตำนานเรื่องราวเกี่ยวกับ กำเนิดสำนักเขาอ้อว่า มีที่มาจากการสร้างสถานที่บำเพ็ญพรตของพราหมณ์โบราณจากอินเดียที่เดินทางเข้ามาแผ่อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ฮินดูในพื้นที่ภาคใต้ จนกลายเป็นศูนย์รวมองค์ความรู้ต่าง ๆ หลายสาขาวิชา สามารถแบ่งยุคสมัยของสำนักเขาอ้อได้เป็น ๒ ช่วงเวลา คือ ๑. ยุคต้นของสำนักเขาอ้อ ระหว่างปี พ.ศ. ๑๖๕๑ – ๒๒๗๕ และ ๒. ยุคปลายของสำนักเขาอ้อ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๒๗๕ – ๒๓๐๑ นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอรายงานของอดีตเจ้าอาวาสวัดเขาอ้อ ๑๓ องค์ ทั้งยังนำเสนอองค์ความรู้ของสำนักเขาอ้อว่าเป็นไสยเวทย์มีที่มาจากคัมภีร์อาถรรพเวทซึ่งประกอบไปด้วยความรู้ของพราหมณ์ไม่น้อยกว่า ๑๙ วิชา อาทิ สัมมติศาสตร์ สังขยาศาสตร์ โชติศาสตร์ ยุทธศาสตร์ และนิติศาสตร์ เป็นต้น (รัน นิรนาม, ๒๕๕๐)

หนังสืองานวิจัยเรื่อง “ตามรอยสำนักเขาอ้อ สรรพยาบรรพตปักษ์ใต้” เรียบเรียงโดย สารูป ฤทธิชูและคณะ ได้จัดพิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑

กล่าวถึงตำนานหรือเรื่องราวความเป็นมาของวัดเขาอ้อไว้ว่า สำนักเขาอ้อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของลัทธิพราหมณ์ - ฮินดูศักดิ์ กับพุทธศาสนาแบบมหายานที่ผสมผสานกับความเชื่อเรื่องอำนาจลึกลับในท้องถิ่น สันนิษฐานว่าสำนักเขาอ้อ น่าจะก่อตั้งขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๕ - ๖ โดยมีปัจจัยเกื้อหนุน เช่น ทำเลที่ตั้ง ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ อุทกวิทยา ทรัพยากร และเส้นทางคมนาคมในอดีต ทำให้เขาอ้อมีฐานะเสมือน “สรพยาบรรพต” ของภาคใต้ ที่มีทั้งผู้ทรงความรู้ในเรื่องยาสมุนไพรและเวทย์มนตร์ไสยศาสตร์ทำหน้าที่สืบทอดสถานภาพตักสิลาไสยเวทต่อ ๆ กันมา หลังจากนั้นตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๔ เป็นต้นมา พุทธศาสนามหายานได้เข้ามามีบทบาทในพื้นที่แหลมมลายู ทำให้สำนักเขาอ้อกลายเป็นวัดในพุทธศาสนา (สารูป ฤทธิ์ชู และคณะ, ๒๕๕๑)

จากข้อมูลทั้งหมดทั้งหลักฐานเอกสารและมุขปาฐะที่ปรากฏตามช่วงลำดับเวลา อาจกล่าวได้ว่า ตำนานหรือเรื่องราววัดเขาอ้อในระยะแรกก่อน พ.ศ. ๒๕๐๐ มีลักษณะเป็นเพียงเรื่องราวที่อธิบายเกี่ยวกับ บุคคลสำคัญ เหตุการณ์ทางสังคมในท้องถิ่น และวัตถุชิ้นสำคัญของวัดเขาอ้อ ต่อมาหลัง พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นต้นมา เริ่มปรากฏงานเขียนเกี่ยวกับตำนานวัดเขาอ้อเรียบเรียงเป็นรูปแบบมากขึ้น โดยเริ่มต้นจากการกล่าวอ้างถึงประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน ตามมาด้วยลำดับบุคคลสำคัญ และวิชาความรู้ที่สำคัญของวัดเขาอ้อ ในช่วงระยะเวลานี้ก็เริ่มปรากฏคำว่า “สำนักวัดเขาอ้อ” และ “สำนักเขาอ้อ” ถัดมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นต้นมา งานเขียนเกี่ยวกับตำนานวัดเขาอ้อได้มีพัฒนาการเป็นรูปแบบกึ่งวิชาการและวิชาการ มีการนำคำว่า “ตักสิลา” มาขยายความและต่อ ยอดคำว่า “สำนัก” ซึ่งมีมาก่อนหน้า นอกจากนี้ยังปรากฏการเชื่อมโยงตำนานวัดเขาอ้อกับพราหมณ์ที่มาจากอินเดีย เพื่อให้เนื้อหาตำนานมีความน่าเชื่อถือและน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

ตำนานวัดเขาอ้อ : มุมมองและแนวคิดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การรับรู้ และมุมมองเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมตำนานวัดเขาอ้อ

จากการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ผลจากกลุ่มข้อมูลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง ๖ กลุ่ม จำนวนทั้งสิ้น ๒๓ คน พบว่ามีการรับรู้และมุมมองเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมตำนานวัดเขาอ้อ ดังนี้

กลุ่มเจ้าของหรือผู้สืบทอด (Owners) คือ กลุ่มบุคคลที่สืบทอดวิชาความรู้และเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์สายวัดเขาอ้อในปัจจุบัน ส่วนใหญ่รับทราบเรื่องราวตำนานวัดเขาอ้อจากการบอกเล่าของบรรพบุรุษและครูบาอาจารย์ ตำนานที่ทราบแต่เดิม คือ ตำนานสมเด็จพระจอมทองกับสมเด็จพระเจ้าพะโคะ ตำนานพระพุทธรูปเจ้าฟ้าอิม - เจ้าฟ้าดอกมะเดื่อ และตำนานสมภารนอโม - อาจารย์ทองหุยาน ต่อมาหลัง พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นต้นมา เริ่มรับรู้ตำนานเกี่ยวกับวัดเขาอ้อเพิ่มเติม ว่าเคยเป็นสำนักของพราหมณ์ที่เดินทางมาจากอินเดียมีความเก่าแก่นับพันปี ในส่วนมุมมองต่อคุณค่าและความสำคัญของตำนานวัดเขาอ้อ มองว่ามีคุณค่าด้านการแสดงถึงอัตลักษณ์ และคุณค่าด้านสังคมทางวัฒนธรรม เป็นลำดับแรก เนื่องจากเป็นสิ่งที่สร้างความโดดเด่นให้กับวัดเขาอ้อและดึงดูดให้มีผู้ศรัทธาจากทั่วสารทิศเดินทางมายังวัดเขาอ้อ

กลุ่มคนใน (Insiders) คือ กลุ่มบุคคลที่มีถิ่นฐานอยู่บริเวณใกล้เคียงวัดเขาอ้อหรือพื้นที่อำเภอควนขนุน ส่วนใหญ่รับทราบเรื่องราวตำนานวัดเขาอ้อจากบรรพบุรุษซึ่งเป็นศิษย์สายเขาอ้อเป็นหลัก ช่วงระยะเวลาก่อน พ.ศ. ๒๕๐๐ มีการรับรู้ตำนานพระพุทธรูปเจ้าฟ้าอิม - เจ้าฟ้าดอกมะเดื่อ ตำนานสมเด็จพระจอมทองกับสมเด็จพระเจ้าพะโคะ รวมถึงเรื่องเล่าเกี่ยวกับคุณวิเศษของพระอาจารย์สายเขาอ้อ เป็นหลัก แต่ต่อมาช่วงหลังรับทราบตำนานวัดเขาอ้อจากหนังสือเพิ่มเติม ว่ามีความสำคัญในฐานะสำนักไสยเวทย์ของพราหมณ์ก่อนจะมาเป็นวัดสำหรับมุมมองเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของตำนานวัดเขาอ้อ มองว่ามีคุณค่าด้านการแสดงถึง อัตลักษณ์ คุณค่าด้านสังคมและวัฒนธรรม และคุณค่าด้านเศรษฐกิจ สำคัญพอ ๆ กันเนื่องจากตำนานวัดเขาอ้อช่วยสร้างให้เกิดอัตลักษณ์จนก่อให้เกิดกระแสความศรัทธาและปฏิบัติตนตามแนวทางอันดี ซึ่งผู้ศรัทธาเหล่านี้ก็จะเดินทางมาร่วมพิธีกรรมของวัดเขาอ้ออย่างสม่ำเสมอให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น

กลุ่มคนนอก (Outsiders) คือ กลุ่มบุคคลที่มีถิ่นฐานอยู่อาศัยนอกพื้นที่จังหวัดพัทลุง มีความศรัทธา เดินทางมาสักการะและร่วมพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อ กลุ่มข้อมูลนี้จะรับทราบตำนานวัดเขาอ้อจากสื่อทั้งรายการโทรทัศน์ หนังสือ นิตยสาร และโซเชียลมีเดีย เป็นหลัก ซึ่งได้นำเสนอตำนานเกี่ยวกับวัดเขาอ้อในฐานะสำนักตักศิลาทางไสยศาสตร์ ที่มีการสืบทอดวิชาความรู้ต่อเนื่องจากพราหมณ์มาอย่างยาวนานนับพันปี เมื่อรับทราบส่งผลให้เกิดรู้สึกศรัทธา และมีแรงบันดาลใจเดินทางมาทำบุญและร่วมพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ที่วัดเขาอ้อ สำหรับมุมมองเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของตำนานวัดเขาอ้อ มองว่ามีคุณค่าด้านการแสดงถึงอัตลักษณ์เป็นหลัก ซึ่งจะนำมาสู่คุณค่าทางคุณค่าด้านเศรษฐกิจ

กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ (Government) คือ กลุ่มบุคลากรภาครัฐ ซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่จังหวัดพัทลุง มีภาระหน้าที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมของวัดเขาอ้อ ให้ความสำคัญกับตำนานวัดเขาอ้อที่มาจากเอกสารงานวิจัยทางวิชาการเป็นหลัก ซึ่งบอกเล่าตำนานวัดเขาอ้อในฐานะสำนักของพราหมณ์ที่คลี่คลายมาสู่วัดในพุทธศาสนา มีองค์ความรู้ทางไสยศาสตร์และเวทศาสตร์มาอย่างยาวนานนับพันปี และมีการนำตำนานเขาอ้อจากเอกสารงานวิจัยไปพัฒนาต่อยอดเป็นโครงการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับมุมมองเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของตำนานวัดเขาอ้อ มองว่ามีคุณค่าด้านสังคมและวัฒนธรรม และมีคุณค่าด้านการแสดงถึงอัตลักษณ์ ที่จะสร้างสำนึกร่วมให้คนในสังคม ทั้งยังมีความโดดเด่นในการสร้างอัตลักษณ์ให้กับจังหวัดพัทลุง จนนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่อไป

กลุ่มนักวิชาการและสถาบันการศึกษา (Academics) คือ กลุ่มนักวิชาการและบุคลากรทางการศึกษา ที่ทำงานวิจัย สร้างองค์ความรู้ และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับตำนานเขาอ้อ ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้รับทราบตำนานวัดเขาอ้อที่หลากหลายทั้งจากหลักฐานเอกสาร และตำนานมุขปาฐะที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งยังมีส่วนสำคัญในการสร้างชุดความรู้ปัจจุบันเกี่ยวกับเรื่องราววัดเขาอ้อ ส่งผลให้ตำนานวัดเขาอ้อพัฒนาไปเป็นรูปแบบงานวิชาการ ที่ได้รับการยอมรับ จากผู้คน

ในวงกว้าง และสามารถนำไปต่อยอดทำสื่อเผยแพร่ สำหรับมุมมองเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของตำนานวัดเขาอ้อ มองว่ามีคุณค่าด้านการศึกษา เรียนรู้และวิจัยทางวิชาการเป็นหลัก ซึ่งสามารถนำมาศึกษาได้ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ เชิงมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ รวมถึงเชิงเวชศาสตร์ รองลงมาคือคุณค่าด้านสังคมและวัฒนธรรม ที่องค์ความรู้เกี่ยวกับตำนานวัดเขาอ้อสามารถนำไปใช้สร้างการรับรู้เพื่อให้เกิดความรักหวงแหนในท้องถิ่นและปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมอันดีงาม

กลุ่มสื่อ (Media) คือ กลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ในพื้นที่จังหวัดพัทลุง ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มสื่อจะรับทราบตำนานวัดเขาอ้อจากหนังสือและนิตยสารเป็นหลัก โดยจะให้ความสำคัญกับหนังสือประเภทงานวิจัย ตำนานวัดเขาอ้อที่รับทราบคือ การเป็นสำนักทางไสยศาสตร์เก่าแก่อายุนับพันปีที่ตั้งขึ้นโดยพราหมณ์ที่มาจากอินเดีย ต่อมาส่งต่อความรู้ให้กับพระสงฆ์และมีการสืบทอดองค์ความรู้และพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์จนถึงปัจจุบัน สำหรับมุมมองเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของตำนานวัดเขาอ้อ มองว่ามีคุณค่าด้าน การแสดงถึงอัตลักษณ์ ทั้งความเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ มีพระอาจารย์ขลัง และมีพิธีกรรมที่น่าเชื่อถือ ซึ่งจะนำมาสู่คุณค่าด้านเศรษฐกิจ ที่จะดึงผู้ศรัทธาจากภายนอกมาสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับจังหวัดพัทลุง

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่ากลุ่มข้อมูลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง ๖ กลุ่ม มีมุมมองเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมตำนานวัดเขาอ้อเป็นไปในทิศทางเดียวกัน การให้คุณค่าด้านการแสดงถึงอัตลักษณ์เป็นหลัก ซึ่งแสดงถึงความโดดเด่นและความสำคัญของสถานที่ บุคคล และองค์ความรู้ จนปัจจุบันกลายเป็นสัญลักษณ์ของความศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รับความเชื่อถือจากผู้คนทั่วสารทิศ รองลงมาคือคุณค่าด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยมองว่าตำนานวัดเขาอ้อสามารถนำไปใช้ในการสร้างจิตสำนึกร่วม และปลูกฝังวิถีชีวิตที่ดีงามให้กับผู้คนในสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากมรดกวัฒนธรรมตำนานวัดเขาอ้อ จากการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ผลจากกลุ่มข้อมูลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง ๖ กลุ่ม จำนวนทั้งสิ้น ๒๓ คน พบว่ามีแนวคิดการใช้ประโยชน์จากมรดกวัฒนธรรมตำนานวัดเขาอ้อ ดังนี้

กลุ่มเจ้าของหรือผู้สืบทอด (Owners) คือ กลุ่มบุคคลที่สืบทอดวิชาความรู้และเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์สายวัดเขาอ้อในปัจจุบัน มีแนวคิดการใช้ประโยชน์จากมรดกวัฒนธรรมตำนานวัดเขาอ้อ ด้านการส่งเสริมอัตลักษณ์และด้านพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมเป็นหลัก รองลงมาคือการใช้ด้านการศึกษาเรียนรู้และวิจัยทางวิชาการ และด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจตามลำดับ

กลุ่มคนใน (Insiders) คือ กลุ่มบุคคลที่มีถิ่นฐานอยู่บริเวณใกล้เคียงวัดเขาอ้อหรือวัดเครือข่ายสายเขาอ้อ มีบรรพบุรุษเป็นศิษย์วัดเขาอ้อ และยังมี ความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมของวัดเขาอ้อในปัจจุบัน มีแนวคิดการใช้ประโยชน์จากมรดกวัฒนธรรมตำนานวัดเขาอ้อ ด้านพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมเป็นหลัก รองลงมาคือการใช้ด้านการศึกษาเรียนรู้และวิจัยทางวิชาการ ถัดมาคือการใช้ด้านการส่งเสริม อัตลักษณ์และด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจตามลำดับ

กลุ่มคนนอก (Outsiders) คือ กลุ่มบุคคลที่มีถิ่นฐานอยู่อาศัยนอกพื้นที่จังหวัดพัทลุง มีความศรัทธา เดินทางมาสักการะและร่วมพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อ มีแนวคิดการใช้ประโยชน์จากมรดกวัฒนธรรมตำนานวัดเขาอ้อ ด้านการส่งเสริมอัตลักษณ์เป็นหลัก รองลงมาคือการใช้ด้านพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมและด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจ

กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ (Government) คือ กลุ่มบุคลากรภาครัฐ ซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่จังหวัดพัทลุง มีภาระหน้าที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมของวัดเขาอ้อ มีแนวคิดการใช้ประโยชน์จากมรดกวัฒนธรรมตำนานวัดเขาอ้อ ด้านการส่งเสริมอัตลักษณ์และด้านพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมเป็นหลัก

รองลงมาคือการใช้ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจ และด้านการศึกษาเรียนรู้และวิจัยทางวิชาการ ตามลำดับ

กลุ่มนักวิชาการและสถาบันการศึกษา (Academics) คือ กลุ่มนักวิชาการและบุคลากรทางการศึกษา ที่ทำงานวิจัย สร้างองค์ความรู้ และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมตำนานเขาอ้อ มีแนวทางการใช้ประโยชน์จากมรดกวัฒนธรรมตำนานวัดเขาอ้อด้านการศึกษาเรียนรู้และวิจัยทางวิชาการและด้านพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมเป็นหลัก รองลงมาคือการใช้ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจ

กลุ่มสื่อ (Media) คือ กลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นสื่อประชาสัมพันธ์หลักในพื้นที่จังหวัดพัทลุง บุคคลกลุ่มนี้มีบทบาทต่อการรับรู้ตำนานวัดเขาอ้อในพื้นที่จังหวัดพัทลุงอย่างมากมีแนวทางการใช้ประโยชน์จากมรดกวัฒนธรรมตำนานวัดเขาอ้อด้านการส่งเสริมอัตลักษณ์และด้านพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมเป็นหลัก รองลงมาคือการใช้ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจ

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่ากลุ่มข้อมูลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง ๖ กลุ่ม มีแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการใช้ประโยชน์มรดกวัฒนธรรมตำนานวัดเขาอ้อส่วนใหญ่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ๒ ด้าน คือ ๑. ควรใช้ในด้านส่งเสริมอัตลักษณ์ และ ๒. ควรใช้ในด้านพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งการนำมาใช้ทั้ง ๒ ด้านจะนำมาสู่ประโยชน์ผลตามมาในลำดับต่อมา คือ ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาตำนานวัดเขาอ้อจากหลักฐานเอกสารและมุขปาฐะ พบว่าระยะเวลาก่อน พ.ศ. ๒๕๐๐ พบว่าตำนานวัดเขาอ้อเป็นเพียงเรื่องราวที่อธิบายเกี่ยวกับบุคคลสำคัญ เหตุการณ์ทางสังคมในท้องถิ่น และ วัตถุชิ้นสำคัญของวัดเขาอ้อเท่านั้น ต่อมาหลัง พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นต้นมา เริ่มปรากฏตำนานวัดเขาอ้อถูกเรียบเรียงแบบมากขึ้น โดยเริ่มต้นจากความเป็นมาของสถานที่ ลำดับบุคคลสำคัญ และวิชาความรู้ ในช่วงระยะเวลาเริ่มปรากฏคำว่า “สำนักวัดเขาอ้อ” และ “สำนักเขาอ้อ” ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการสร้างตัวตนและ

เอกลักษณ์ให้กับวัดเขาอ้อ หลังจากนั้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นต้นมา งานเขียนเกี่ยวกับตำนานวัดเขาอ้อได้มีพัฒนาการไปเป็นรูปแบบกึ่งวิชาการและวิชาการ มีการนำคำว่า “ตักศิลา” มาขยายความคำว่า “สำนัก” ซึ่งมีมาก่อนหน้า ในช่วงเวลานี้ยังปรากฏการเชื่อมโยงกับพราหมณ์จากอินเดีย ทำให้เนื้อหาด้านานวัดเขาอ้อมีความน่าเชื่อถือ ลึกซึ้ง และน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ถือเป็นช่วงเวลาที่มีการผลิตซ้ำตำนาน ที่มีการพัฒนาต่อยอดถึงความเป็นอัตลักษณ์ของวัฒนธรรม ตักศิลา มากยิ่งขึ้น จนมีสถานะเปรียบเสมือน เครื่องหมาย (Brand) ของสถานที่ ตักศิลา วิชาความรู้ ตักศิลา และบุคคลผู้สืบทอดวิชาเข้มขลัง ที่อยู่ในการรับรู้ของสังคมวงกว้างในปัจจุบัน

จากการเก็บข้อมูลจากกลุ่มข้อมูลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง ๖ กลุ่ม ประกอบด้วย ๑. เจ้าของหรือผู้สืบทอด (Owners) ๒. คนใน (Insiders) ๓. คนนอก (Outsiders) ๔. หน่วยงานภาครัฐ (Government) ๕. นักวิชาการและสถาบันการศึกษา (Academics) และ ๖. สื่อ (Media) จำนวนทั้งสิ้น ๒๓ คน พบว่า มีการลักษณะรับรู้ตำนานใน ๒ รูปแบบ คือ รูปแบบแรกการรับรู้ผ่านมุขปาฐะ บรรพบุรุษและผู้คนรอบตัว และรูปแบบที่สองรับรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ ทั้งหนังสือ นิตยสาร รายการโทรทัศน์ และโซเชียลมีเดีย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง ๖ กลุ่ม มีมุมมองเกี่ยวกับการให้คุณค่าและความสำคัญมรดกวัฒนธรรมตำนานวัดเขาอ้อเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ ๑. การให้คุณค่าด้านการแสดงถึงอัตลักษณ์ ๒. การให้คุณค่าด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นหลัก ซึ่งนำมาสู่แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากมรดกวัฒนธรรมตำนานวัดเขาอ้อ ที่ยังคงเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ๒ ด้าน คือ ๑. ควรใช้เพื่อประโยชน์ด้านการส่งเสริมอัตลักษณ์ และ ๒. ควรใช้เพื่อประโยชน์ด้านการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งการนำมาใช้ทั้ง ๒ ด้านจะนำมาสู่ประโยชน์ผลตามมาในลำดับต่อมา คือ ใช้เพื่อการส่งเสริมเศรษฐกิจ ของวัดเขาอ้อ ชุมชนข้างเคียง และจังหวัดพัทลุงต่อไป

ข้อเสนอแนะ

๑. การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาพัฒนาการวัฒนธรรมตำนานวัดเขาอ้อ จากหลักฐานเอกสารและมุขปาฐะของคนในท้องถิ่น รวมถึงศึกษาการรับรู้ การให้คุณค่า และแนวทางการใช้ประโยชน์จากมรดกวัฒนธรรมตำนาน วัดเขาอ้อจากมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ เท่านั้น จึงไม่ได้กล่าวถึง เบื้องหลังของปรากฏการณ์การมีอำนาจของของตำนาน และผลกระทบที่เกิด จากตำนานต่อแหล่งมรดกวัฒนธรรมมากเท่าที่ควร ควรมีการศึกษาเชิงลึก เกี่ยวกับประเด็นนี้ต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- ชุม ไชยคีรี. (๒๕๑๑). **สร้างพระเครื่องแจกพรทั่วประเทศ**. ม.ป.ท..
- ชัยวุฒิ พิชะกุล. (๒๕๓๐). **ประวัติวัดเขาอ้อ**. พัทลุง: โรงพิมพ์พัทลุง.
- _____. (๒๕๓๙). **คติความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อ
อำเภอควนขนุนจังหวัดพัทลุง**. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- นิพัฒน์ ธรรมรักษ์. (๒๕๒๐). **สำนักเขาอ้อ จังหวัดพัทลุง**. **ลานโพธิ์**, ๓ (๑๑๔),
๘๙ - ๙๑.
- ริน นิรนาม. (๒๕๕๐). **จอมวิทย์ยุทธพุทธาคมเขาอ้อ เล่าหลินแห่ง
เมืองพัทลุง**. กรุงเทพฯ: วสีกีเอชเอ็น.
- เวทย์ วรวิทย์. (๒๕๓๒). **เขาอ้อ ตักสิลาทางไสยเวทย์**. ม.ป.ท.
- สารูป ฤทธิชู, ธรรมรงค์ อุทัยรังสี, พยุง ณ พัทลุง, วิจิตรา อมรวิริยะชัย,
และชัยวุฒิ พิชะกุล. (๒๕๕๑). **ตามรอยสำนักเขาอ้อ สรรพยา
บรรพตปักษ์ใต้**. พัทลุง: ฉลาดการพิมพ์.
- Lipe, W. D. (1984). Value and meaning in cultural resources. In
Approaches to the Archaeological Heritage : A
comparative study of world cultural resource
management systems. United Kingdom: Cambridge
University Prass.
- Howard, P. (2003). Heritage : Management, Interpretation, Identity.
Leicester: Leicester University Press.